

УДК 336.1:65.012.8(477)

*С. І. Мельник,
кандидат економічних наук, доцент,
заступник декана факультету №2 (підготовка фахівців для підрозділів кримінальної поліції)
Львівського державного університету внутрішніх справ
Н. В. Наконечна,
кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри фінансів та обліку,
Львівського державного університету внутрішніх справ
А. В. Піхоцький,
здобувач Львівського регіонального інституту
державного управління НАДУ при Президентові України*

ОСНОВНІ ПЕРЕДУМОВИ ТА ЕТАПИ РОЗВИТКУ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ В УКРАЇНІ

*S. I. Melnyk
Candidate of Economic Sciences, Associate Professor,
Deputy Dean of the Faculty No. 2 (training specialists for criminal police units)
Lviv State University of Internal Affairs
N. V. Nakonechna
Candidate of Economic Sciences, Associate Professor,
Associate Professor of the Department of Finance and Accounting,
Lviv State University of Internal Affairs
A. V. Pikhotskyi
Applicant of higher education of Lviv Regional Institute
of Public Administration of NAPA, the President of Ukraine*

FUNDAMENTAL PREREQUISITES AND STAGES OF FINANCIAL SECURITY DEVELOPMENT IN UKRAINE

Проаналізовано основні підходи до визначення понять «безпека», «економічна безпека» та «фінансова безпека держави». З'ясовано, що тлумачення фінансової безпеки достатньо широке, та на сьогодні відсутнє єдине визначення цього терміну, а існуючі трактування торкаються окремих аспектів фінансової безпеки. Резюмуючи наведені підходи, подано узагальнене тлумачення фінансової безпеки як певного стану фінансово-кредитної системи країни, який забезпечує ефективне функціонування національної економічної системи в умовах впливу на неї зовнішніх та внутрішніх загроз з метою захисту фінансових інтересів на всіх рівнях фінансових відносин. Запропоновано, фінансову безпеку держави розглядати більш ширше і врахувати той факт, що основою забезпечення фінансової безпеки держави є дотримання безпечних умов функціонування решти суб'єктів національної економіки у системі ієрархії управлінських рівнів, зокрема фінансова безпека особи, підприємства та регіону, оскільки, дотримуючись комплексного підходу, можна ідентифікувати проблемні моменти, ґрунтовно проаналізувати реальну ситуацію у фінансовій системі та запропонувати конкретні шляхи щодо забезпечення оптимального рівня фінансової безпеки держави. Встановлено, що для кращого розуміння сутності поняття «фінансова безпека»

необхідно виокремити рівні фінансової безпеки держави, а саме: макро- мезо- мікро- та нанорівень.

The basic approaches to the definition of the concepts of "security", "economic security" and "financial security of the state" are analyzed. It is determined that in the scientific and practical literature there is no unified theoretical and methodological approach to the interpretation of the concept of financial security of the state, since it is multifaceted in content and is mainly considered by scientists as one of the structural components of economic security, so they can be structured according to certain approaches, in particular: functional, static, regulatory and legal. It has been clarified that the interpretation of financial security is sufficiently broad and that there is no single definition of the term at present and the existing interpretations concern certain aspects of financial security. Summarizing these approaches, a generalized interpretation of financial security as a particular state of the country's financial and credit system is provided, which ensures the effective functioning of the national economic system in the form of external and internal threats to protect its financial interests at all levels of financial relations. It is proposed to consider the financial security of the state more widely and to take into account the fact that the basis of ensuring the financial security of the state is the observance of safe conditions of functioning of other subjects of the national economy in the system of hierarchy of administrative levels, in particular the financial security of an individual, enterprise and region, because, while adhering to the complex approach, you can identify issues, thoroughly analyze the real situation in the financial system and suggest specific ways to ensure optimal levels of state financial security. It is established that in order to better understand the essence of the concept "financial security" it is necessary to distinguish the levels of financial security of the state, namely: macro- meso- micro- and nanoscale. On this basis, it is determined that the financial security of the state can be interpreted as a state of protection of vital financial interests of a person, enterprise, region and state from internal and external threats. It is proved that the formation of the economic security system in general depends on a clear definition of the essence of the financial security of the state, since without a holistic approach, each of the mentioned financial security entities will not be able to assess their own growth prospects, to develop tactics and development strategy.

Ключові слова: безпека, загрози, економічна безпека, фінансова безпека, рівні фінансової безпеки.

Keywords: security, threats, economic security, financial security, levels of financial security.

Постановка проблеми. Перехід економіки України на ринкові відносини створює нові передумови ефективного забезпечення економічної безпеки держави як важливої характеристики якості життя та стану економіки. У сучасних умовах економіка України знаходиться в стані реформування і характеризується значною нестабільністю, важкою прогнозованістю та швидкою динамікою. Все це супроводжується на фоні різних трансформаційних процесів у державі, кризовими явищами в банківській сфері, нестабільністю національної грошової одиниці, значним впливом державних органів, недосконалістю чинного законодавства, зростанням внутрішнього та зовнішнього боргу, що й створює передумови виникнення значної кількості загроз та небезпек. Таким чином, проблема фінансової безпеки набуває першочергового значення. Однак для чіткого розуміння даного поняття необхідно визначити його основні передумови та етапи розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Необхідність ефективного забезпечення фінансової безпеки в Україні зосередила увагу науковців на всебічному її вивченні. Зокрема, деякі теоретичні, методичні та практичні аспекти фінансової безпеки держави досліджували в наукових працях як вітчизняні так і зарубіжні вчені, а саме: О. Барановський, О. Батюк, І. Бінько, З. Варналі, Т. Васильців, М. Єрмошенко, Я. Жаліло, О. Мелех, В. Мунтіян, Н. Наконечна, О. Підхормий, В. Предборський, А. Сухоруков, М. Флейчук, В. Шлемко та ін.

Однак незважаючи на значні теоретичні розробки в галузі вирішення проблеми фінансової безпеки держави, не до кінця вважаємо дослідженими основні етапи розвитку фінансової безпеки держави.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження основних передумов та етапів розвитку фінансової безпеки держави.

Виклад основного матеріалу дослідження. У підсвідомості людини потреба безпеки існує від часу її появи на Землі. Не випадково відомі американські психологи Х. Муррей та А. Маслоу потребу безпеки визначили як відносно самостійну, що виникає кожного разу, коли людина задовольняє свої головні фізіологічні потреби [11, с. 4]. На тему безпеки написано чимало філософських, юридичних та соціально-

економічних праць. Офіційне згадування поняття «безпека» відносять до кінця XI ст. і згідно з тлумачним словником Робера воно означало «...спокійний стан духу людини, яка вважає себе захищеною від будь-якої небезпеки» [12, с. 10].

Також варто зазначити, що ст. 3 Конституції України зазначає, що «людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканість і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю», а ст. 17 передбачає, що «захист суверенітету і територіальної цілісності України, забезпечення її економічної та інформаційної безпеки є найважливішими функціями держави, справою всього Українського народу» [7].

У наукових публікаціях наводяться різні визначення поняття «безпека», серед яких, на нашу думку, доцільно виділити такі:

1) рівень захищеності від внутрішніх і зовнішніх загроз [12, с. 10];
2) конкретний стан і ступінь захищеності будь-якого суб'єкта та його спроможність протистояти змінам умов функціонування [17, с. 10];

3) діяльність людей, суспільства, держави, світового співтовариства народів щодо виявлення (вивчення), запобігання, послаблення, усунення (ліквідації) і відвернення загрози, здатної загубити їх, позбавити матеріальних і духовних цінностей, завдати збитків, заблокувати шляхи для прогресивного розвитку [20, с. 395];

4) гарантована конституційними, законодавчими і практичними заходами захищеність і забезпеченість життєво важливих інтересів об'єкта від зовнішніх і внутрішніх загроз [8, с. 481].

5) стан об'єкта в системі його зв'язків з погляду здатності до виживання і розвитку за умов внутрішніх і зовнішніх загроз, а також дії непередбачуваних і важкопрогнозованих факторів [15, с. 16];

На основі цитованих вище понять, можна зробити висновок, що найважливішим чинником досягнення безпеки є її стан. Однак, на нашу думку, це дещо дискусійне питання, оскільки усі процеси, які відбуваються на рівні держави чи суб'єктів господарювання, перебувають у постійному динамічному русі. Для розуміння сутності фінансової безпеки держави, необхідно дослідити її насамперед через взаємозв'язок з економічною безпекою.

Вітчизняні фахівці в галузі економічної безпеки В. Шлемко та І. Бінько, що одними з перших досліджували цю категорію, визначають економічну безпеку держави як стан національної економіки, який дає змогу зберігати стійкість до внутрішніх та зовнішніх загроз [21, с. 8].

Комплексне визначення економічної безпеки дає З. Варналій, який характеризує її як «складну інтегральну категорію; ...особливості її стану в транзитивній економіці виявляються у суперечностях, що діють у національній господарській системі у вигляді системної сукупності негативних чинників, вирішення яких потребує використання комплексу дій нормативно-правового, інституційного та організаційно-економічного характеру, заходів, спрямованих на збалансоване і стабільне зростання економіки держави, що підвищує конкурентоспроможність національної економіки та містить механізм протидії внутрішнім та зовнішнім загрозам з метою реалізації національних економічних інтересів» [3, с. 27].

Отже, термін «економічна безпека» виник порівняно недавно, тому виникають різні суперечності у його інтерпретації. Проте аналіз літературних джерел дає підстави стверджувати, що підходи до визначення поняття «економічна безпека» відрізняються як серед українських, так і серед зарубіжних науковців. Згідно різних підходів економічна безпека визначається як:

1) стан держави, за яким вона володіє можливістю забезпечення умов для заможного життя населення, перспективного розвитку економіки;

2) спроможність держави забезпечувати захист національних економічних інтересів від зовнішніх і внутрішніх загроз;

3) стан стійкості і стабільності національної економіки, що передбачає міцність і надійність усіх елементів економічної системи, її економічну незалежність та здатність до саморозвитку для захисту національних економічних інтересів;

4) здатність економіки забезпечувати ефективне задоволення суспільних потреб на національному і міжнародному рівнях;

5) сукупність умов і чинників, які забезпечують незалежність національної економіки, її стабільність та сталість, здатність до постійного оновлення і самовдосконалення;

6) спроможність держави самостійно виробляти й здійснювати власну економічну політику, а також визначати та реалізовувати власні національні інтереси [4; 5; 10; 18].

Безумовно, особливо актуальним видається виокремлення поняття економічної безпеки саме в трансформаційних економіках зі становленням інтегрованості суспільних процесів та локальної неузгодженості економічних і соціально-політичних процесів. Адекватне розуміння економічної безпеки має ключове значення для правильного формування державної політики в економічній сфері [19, с. 6], яка має безпосередній вплив на формування фінансової безпеки держави.

Важливими аспектами в структурі забезпечення фінансової безпеки держави є:

- розвиток короткострокової і довгострокової перспективи забезпечення фінансової безпеки держави;

- фінансові інструменти ефективної стратегії фінансової безпеки;

- створення належного фінансово-економічного середовища;

- шляхи спрямування і реалізації фінансових ресурсів;

- способи забезпечення функціонування всіх елементів економічного механізму держави;

- шляхи протидії загрозам фінансової безпеки держави [19, с. 20-21].

Варто зазначити, що О. Мелих при аналізі фінансової безпеки держави виділяє основні її прикметні риси, а саме: (табл. 1).

Таблиця 1.
Характерні риси фінансової безпеки держави

№	Характерні риси	Зміст
1	Захищеність національних інтересів у фінансовій сфері	Характеризує стан захищеності ключових інтересів держави, регіонів, громадян та підприємницьких структур у сфері національних та міжнародних фінансів від впливу широкого кола ендогенних та екзогенних чинників
2	Стабільність та ефективність фінансової системи	Передбачає її стійкість до впливу зовнішніх та внутрішніх факторів та здатність забезпечити досягнення стратегічних й тактичних цілей розвитку держави
3	Фінансова незалежність та конкурентоспроможність	Здатність країни реалізовувати власну фінансову політику, повноцінно виконувати завдання і функції в сучасних умовах посилення фінансової глобалізації й зіткнення національних інтересів та визначати механізм і шляхи функціонування національної фінансової системи
4	Здатність до розширеного відтворення	Забезпечення достатності фінансових ресурсів, які знаходяться у розпорядженні домашніх господарств, підприємців, підприємств, організацій, установ, галузей, секторів економіки, регіонів і держави і які необхідні для виконання покладених функцій та задоволення потреб, а також досягнення їх ліквідності та збалансованості, що є першочерговою умовою забезпечення розширеного відтворення
5	Сукупність заходів впливу на розвиток фінансової системи	Сукупність суспільно-економічних відносин, що виникають з приводу забезпечення оптимального стану фінансової системи держави

Джерело: [9, с. 268]

З офіційних джерел відомо, що фінансова безпека – це стан фінансової системи країни, за якого створюються необхідні фінансові умови для стабільного соціально-економічного розвитку країни, забезпечується її стійкість до фінансових шоків та дисбалансів, створюються умови для збереження цілісності та єдності фінансової системи країни [16].

Відомий український вчений О. Барановський визначив фінансову безпеку як важливу складову частину економічної безпеки держави, що базується на незалежності, ефективності і конкурентоспроможності фінансово-кредитної сфери України, яка відображається через систему критеріїв і показників її стану, що характеризують збалансованість фінансів, достатню ліквідність активів і наявність необхідних грошових і золотовалютних резервів, ступінь захищеності фінансових інтересів на усіх рівнях фінансових відносин, стан фінансових потоків в економіці, що характеризуються збалансованістю і наявністю апробованих механізмів регулювання і саморегулювання [1].

Цікавою є думка М. Єрмошенко, який зазначає, що фінансова безпека є ґрунтовною складовою економічної безпеки держави, оскільки на фінансах базується будь-яка економіка, «фінанси – кров економічної системи держави», а під фінансовою безпекою розуміє «такий стан фінансово-кредитної сфери, який наділений збалансованістю, стійкістю до внутрішніх і зовнішніх загроз, здатністю забезпечувати економічне зростання та ефективне функціонування національної економічної системи» [6]. Науковець зазначає про необхідність забезпечення фінансової безпеки держави, оскільки від її функціонування залежить діяльність усіх галузей національної економіки та всього суспільства загалом.

В. Батюк, зазначає, що фінансова безпека будь-якої держави, визначається насамперед її фінансовою незалежністю, яку, на відміну від незалежності політичної, ще нікому не вдавалося досягти лише за допомогою декларативних актів. Фінансова незалежність або є, або її необхідно здобувати цілеспрямованими наполегливими зусиллями впродовж певного часу [2].

Варто відзначити думку щодо розгляду фінансової безпеки держави не тільки з позиції досягнення певного стану фінансової системи, який відповідає ряду критеріїв, але й з позиції процесу досягнення та підтримання необхідного стану фінансової системи на належному рівні [13, с. 216].

У монографії В. Шлемка та І. Бінька тлумачення фінансової безпеки подано як «такий стан фінансової, грошово-кредитної, валютної, банківської, бюджетної, податкової систем, який характеризується збалансованістю, стійкістю до внутрішніх і зовнішніх негативних впливів, здатністю забезпечити ефективне функціонування національної економічної системи та економічне зростання» [21].

На думку З. Варналія, «фінансова безпека – це захищеність фінансових інтересів суб'єктів господарювання на всіх рівнях фінансових відносин, забезпеченість домашніх господарств, підприємств, організацій та установ, регіонів, галузей, секторів економіки, держави фінансовими ресурсами, достатніми для задоволення їх потреб і виконання зобов'язань» [3].

Поседнання підходів І. Бінька і З. Варналія знаходимо у А. Сухорукова, який фінансову безпеку трактує як захищеність інтересів держави у фінансовій сфері, або такий стан бюджетної, податкової та грошово-кредитної систем, що гарантує спроможність держави ефективно формувати, зберігати від надмірного

знецінення та раціонально використовувати фінансові ресурси країни для забезпечення її соціально-економічного розвитку і обслуговування фінансових зобов'язань [18, с. 17].

Також варто зазначити, що у практичній площині виділяють різні аспекти фінансової безпеки. З погляду цих аспектів, фінансова безпека – це: 1) ситуація, коли особа не перебуває у борговій залежності; 2) можливість уникнення втрат при використанні фінансових інструментів; 3) ситуація, коли особа має у розпорядженні достатньо фінансових інструментів, у першу чергу, грошей для отримання необхідних їй ресурсів, зокрема, продуктів харчування; 4) відповідність між правами й обов'язками певної особи, які зумовлені існуванням фінансових інструментів [14, с. 14].

Таким чином, у науково-практичній літературі немає єдиного теоретико-методологічного підходу до трактування поняття фінансової безпеки держави, оскільки воно за змістом є багатограним та переважно розглядається науковцями як один із структурних складових економічної безпеки, тому їх можна структурувати за певними підходами, зокрема: ресурсно-функціональний, статичний та нормативно-правовий (табл. 2).

Таблиця 2.
Підходи до трактування поняття «фінансова безпека держави»

№	Підхід	Зміст поняття
1.	Ресурсно-функціональний	Фінансова безпека – захищеність фінансових інтересів суб'єктів господарювання на усіх рівнях фінансових відносин; забезпеченість домашніх господарств, підприємств, організацій і установ, регіонів, галузей, секторів економіки держави фінансовими ресурсами, достатніми для задоволення їх потреб і виконання відповідних зобов'язань;
2.	Статичний	Фінансова безпека – такий стан фінансової, грошово-кредитної, валютної, банківської, бюджетної, податкової, інвестиційної, митно-тарифної і фондової систем, які характеризуються збалансованістю, стійкістю до внутрішніх і зовнішніх негативних впливів, здатністю попередити зовнішню фінансову експансію, забезпечити ефективне функціонування національної економічної системи і економічне зростання;
3.	Нормативно-правовий	Фінансова безпека передбачає створення законних умов функціонування фінансової системи, за яких зведено до мінімуму можливість зловживання фінансовими ресурсами.

Джерело: складено автором за: [22]

Оскільки тлумачення фінансової безпеки достатньо широке, на сьогодні відсутнє єдине визначення цього терміну, а існуючі трактування торкаються окремих аспектів фінансової безпеки. Резюмуючи наведені підходи, подамо узагальнене тлумачення фінансової безпеки як певного стану фінансово-кредитної системи країни, який забезпечує ефективне функціонування національної економічної системи в умовах впливу на неї зовнішніх та внутрішніх загроз з метою захисту фінансових інтересів на всіх рівнях фінансових відносин.

Також, на нашу думку, фінансову безпеку держави необхідно розглядати більш ширше і врахувати той факт, що основою забезпечення фінансової безпеки держави є дотримання безпечних умов функціонування решти суб'єктів національної економіки у системі ієрархії управлінських рівнів. Мова йде про фінансову безпеку особи, підприємства та регіону, оскільки, дотримуючись комплексного підходу, можна ідентифікувати проблемні моменти, ґрунтовно проаналізувати реальну ситуацію у фінансовій системі та запропонувати конкретні кроки щодо забезпечення вищого рівня фінансової безпеки держави. Таким чином, для кращого розуміння сутності поняття «фінансова безпека» пропонуємо виокремити такі рівні фінансової безпеки держави (рис. 1.)

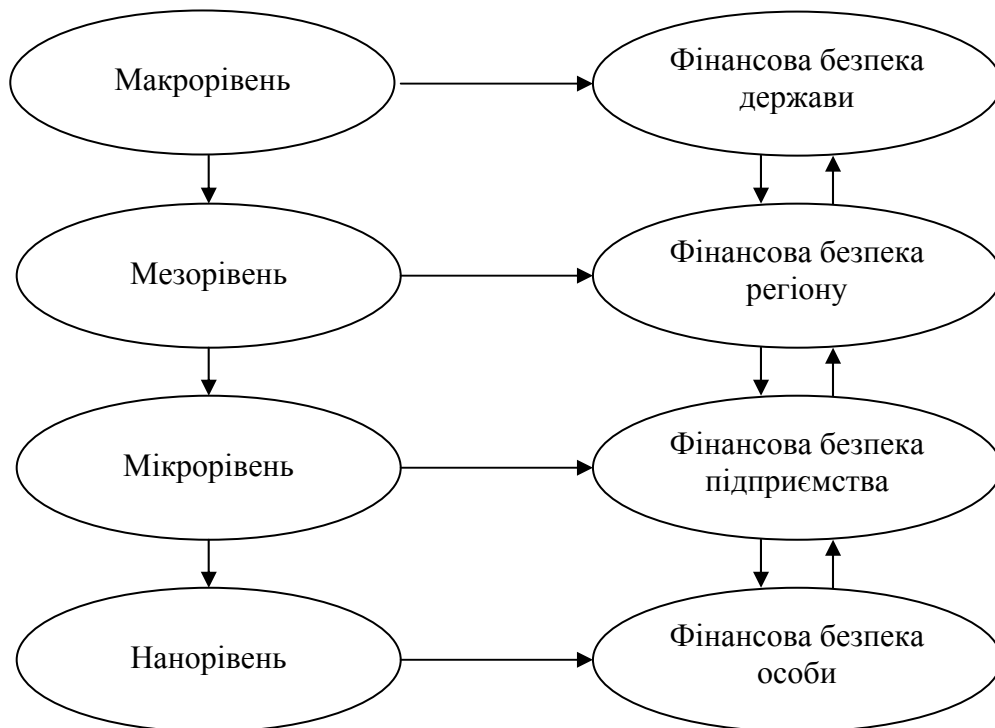

Рис. 1. Рівні забезпечення фінансової безпеки держави

Джерело: складено автором

Фінансову безпеку держави можна ще тлумачити як стан захищеності життєво важливих фінансових інтересів особи, підприємства, регіону та держави від внутрішніх та зовнішніх загроз. Таким чином, від чіткого визначення сутності фінансової безпеки держави залежить формування системи економічної безпеки загалом, оскільки без цілісного підходу кожен із згаданих суб'єктів фінансової безпеки не зможе оцінити перспективи власного зростання, розробити тактику і стратегію розвитку.

Висновки. Таким чином, дослідження основних передумов та етапів розвитку фінансової безпеки держави дозволили виокремити рівні фінансової безпеки, зокрема: макро- мезо- мікро- та нанорівень. Отже, забезпечення фінансової безпеки є невід'ємною складовою частиною економічної безпеки держави. Враховуючи той факт, що безпека є складним та багатоаспектним явищем, ефективно її забезпечення повинно ґрунтуватися на комплексному підході, який передбачає розгляд та аналіз ролі та місця фінансової безпеки в системі економічної безпеки держави загалом.

Список використаних джерел.

1. Барановський О. І. Фінансова безпека в Україні – методологія оцінки та механізми забезпечення. URL: <http://www.gbv.de/dms/zbw/505608650.pdf>
2. Батюк В. Еволюція концепцій міжнародної і національної безпеки//Спостерігач. 1996. № 25. С. 2–13.
3. Варналій З. С. Економічна безпека: навч. посіб.– Київ: Знання, 2009. – 647 с.
4. Васильців Т. Г. Економічна безпека підприємництва України: стратегія та механізми зміцнення: монографія. – Львів: Арал, 2008. – 386 с.
5. Економічна безпека: навч. посіб./Користін О. Є., Барановський О. І., Герасименко Л. В. та ін./за ред. О.М. Джужі. Київ: Алеута; КНТ; Центр учбової літератури, 2010. 368 с.
6. Єрмошенко М. Фінансова безпека держави: національні інтереси, реальні загрози, стратегія забезпечення. – Київ: КНТЕУ, 2001. – 309 с.
7. Конституція України: Закон від 28.06.1996 № 254к/96-ВР // База даних «Законодавство України»/ВР України. URL: <http://www.zakon.rada.gov.ua>.
8. Ліпкан В. А. Національна безпека України: навч. посіб. – Київ: Кондор, 2008. – 552 с.
9. Мелих О. Фінансова безпека держави: сутність, критерії оцінки та превентивні заходи зміцнення//Економічний аналіз. 2013. Вип. 12. Ч. 2. С. 266–272.
10. Мельник С. І. Формування системи економічної безпеки комерційного банку в умовах модернізації економіки України: монографія. – Львів: Ліга-Прес, 2012. – 226 с.
11. Основи економічної безпеки: підручник/О. М. Бандурка та ін. Харків: Вид-во Нац. ун-ту внутр. справ, 2003. 236 с.
12. Основи экономической безопасности (Государство, регион, предприятие, личность)/под ред. Е. А. Олейникова. М.: ЗАО «Бизнес-школа «Интел-Синтез», 1997. 278 с.
13. Паєнко Т. В., Поплавська М. В. Безпека фондового ринку в контексті зміцнення фінансової безпеки держави//Збірник наукових праць Національного університету державної податкової служби України. 2011. Вип. 2. С. 215–221.
14. Підхонний О. Фінансова безпека України в умовах глобалізації: монографія. – Львів: СПОЛОМ, 2012. – 360 с.

15. Предборський В. А. Економічна безпека держави: монографія. – Київ: Кондор, 2005. – 391 с.
16. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України: Наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі від 29.10.2013 № 1277. URL: http://cct.com.ua/2013/29.10.2013_1277.htm.
17. Реверчук Н. Й. Управління економічною безпекою підприємницьких структур: монографія. – Львів: ЛБІ НБУ, 2004. – 195 с.
18. Система економічної безпеки держави/Під заг. ред. А. І. Сухорукова. Київ: ВД “Стилос”, 2009. 685 с.
19. Фінансовий контролінг в системі зміцнення економічної безпеки держави: монографія/Флейчук М. І., Наконечна Н. В., Щурко У. В., Гончарук А. Я. Львів: Ліга-Прес, 2012. 260 с.
20. Шемшученка Ю. С., Бабкіна В. Д. Політологічний енциклопедичний словник. – Київ: Генеза, 1997. – 400 с.
21. Шлемко В. Т., Бінько І. Ф. Економічна безпека України: сутність і напрямки забезпечення: монографія. – Київ: НІСД, 1997. – 144 с.
22. Юрій С. І., Федосов В. М. Фінанси. URL: http://pidruchniki.com.ua/19740704/finans/finansova_bezpeka_sutnist_mis_tse_sistemi_ekonomichnoyi_bezpeki.

References.

1. Baranovskiy, O. I. (2004), “Financial security in Ukraine - assessment methodology and support mechanisms”, available at: <http://www.gbv.de/dms/zbw/505608650.pdf> (Accessed 25 Jan 2018).
2. Batyuk, V. (1996), “Evolution of the concepts of international and national security”, *Sposterigach*, vol.25, pp. 2–13.
3. Varnalij, Z. S. (2009), *Ekonomichna bezpeka [Economic security]*, Znannya, Kyiv, Ukraine.
4. Vasylciv, T. G. (2008), *Ekonomichna bezpeka pidpryemnyctva Ukrayiny: strategiya ta mexanizmy` zmichnennya [Economic security of entrepreneurship in Ukraine: strategy and mechanisms of strengthening]*, Aral, Lviv, Ukraine.
5. Korystin, O. Ye. Baranovskiy, O. I. and Gerasymenko, L. V. (2010), *Ekonomichna bezpeka: navch. Posib [Economic security: textbook. allowance.]*, Aleuta; KNT; Centr uchbovoyi literatury`, Kyiv, Ukraine.
6. Yermoshenko, M. (2001), *Finansova bezpeka derzhavy: nacionalni interesy`, realni zagrozy, strategiya zabezpechennya [Financial security of the state: national interests, real threats, security strategy]*, KNTEU, Kyiv, Ukraine.
7. Verkhovna Rada of Ukraine (1996), “The Constitution of Ukraine”, available at: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/en/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> (Accessed 25 Jan 2018).
8. Lipkan, V. A. (2008), *Nacionalna bezpeka Ukrayiny [National security of Ukraine]*, Kondor, Kyiv, Ukraine.
9. Melyh, O. (2013), “Financial security of the state: essence, evaluation criteria and preventive measures of strengthening”, *Ekonomichny`j analiz*, vol. 12, no. 2, pp. 266–272.
10. Melnyk, S. I. (2012), *Formuvannya systemy ekonomichnoyi bezpeky komercijnogo banku v umovax modernizaciyi ekonomiky` Ukrayin [Formation of the economic security system of a commercial bank in the modernization of the Ukrainian economy]*, Liga-Pres, Lviv, Ukraine.
11. Bandurka, O.M. (2003), *Osnovy ekonomichnoyi bezpeky: pidruchnyk [Fundamentals of economic security]*, Vyd-vo Nacz. un-tu vnutr. sprav, Kharkiv, Ukraine.
12. Olejnykova, E.A. (1997), *Osnovy ekonomicheskoy bezopasnosti (Gosudarstvo, regyon, predpryaty`e, lichnost) [Fundamentals of economic security (State, region, enterprise, person)]*, ZAO «Biznes-shkola «Intel-Sy`ntez», Moscow, Russia.
13. Paentko, T. V. and Poplavskaya, M. V. (2011), “Stock market security in the context of strengthening the financial security of the state”, *Sbornyk nauchnyh trudov Nacyonalnogo unyversyteta gosudarstvennoj nalogovoj sluzhby Ukrainy*, vol. 2, pp. 215-221.
14. Pydhnomyj, A. (2012), *Fynansovaya bezopasnost` Ukrainy v uslovyax globalyzacy` [Financial security of Ukraine in the context of globalization]*, SPOLOM, L`viv, Ukraine.
15. Predborskaya, V. A. (2005), *Ekonomicheskaya bezopasnost` gosudarstva [Economic security of the state]*, Kondor, Kyiv, Ukraine.
16. Ministry of Economic Development and Trade of Ukraine (2013), Order “On approval of Methodological recommendations for calculating the level of economic security of Ukraine”, available at: http://cct.com.ua/2013/29.10.2013_1277.htm (Accessed 25 Jan 2018).
17. Reverchuk, N. Y. (2004), *Upravleny`e ekonomy`cheskoj bezopasnostyu predprynmatelskyh struktur [Management of economic security of business structures]*, LBY` NBU, L`viv, Ukraine.
18. Suhorukova, A.I. (2009), *Systema ekonomichnoyi bezpeky derzhavy [System of economic security of the state]*, VD “Sty`os”, Kyiv, Ukraine.
19. Flejchuk, M.I. Nakonechna, N.V. Shhurko, U.V. and Goncharuk, A.Ya (2012), *Finansovyj kontroling v systemi zmichnennya ekonomichnoyi bezpeky derzhavy [Financial Controlling in the System of Strengthening the Economic Security of the State]*, Liga-Pres, L`viv, Ukraine.
20. Shemshuchenka, Yu. S. and Babkina, V. D. (1997), *Politologichnyj encyklopedychny`j slovnyk [Political encyclopedic dictionary]*, Geneza, 400 p.

21. Shlemko, V. T. and Binko, I. F. (1997), *Ekonomichna bezpeka Ukrayiny: sutnist` i napryamky` zabezpechennya* [Economic Security of Ukraine: Essence and Directions of Provision], NISD, Kyiv, Ukraine.
22. Yuriy, S. I. and Fedosov, V. M. (2012), "Finance", available at: http://pidruchniki.com.ua/19740704/finansy/finansova_bezpeka_sutnist_mistse_sistemi_ekonomichnoyi_bezpeki (Accessed 25 Jan 2018).

Стаття надійшла до редакції 20.02.2018 р.